

7. Тадеєва М. І. Сучасні тенденції розвитку шкільної іншомовної освіти в країнах – членах ради Європи (порівняльний аналіз), автореф. дис... докт. пед. наук: спец.13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”/ М. Тадеєва Луганськ, 2011, 40 с.

References

1. Baghatomovna Jevropa: tendenciji u polityci i praktyci muljtylinghvizmu v Jevropi (2012), Lenvit,168с.
2. Key Data on Teaching Languages in School in Europe (2005). Eurydice. Belgium, 109. [Elektronnyj resurs].– Rezhym dostupu: http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice///Key_data_languages_EN.pdf
3. Kuznecova O. Orghanizacija i zmist pidghotovky vykladachiv inozemnykh mov u krajinakh Jevropejskogho Sojuzu. [Organization and content of foreign language teachers training in the European Union countries.] [Elektronnyj resurs].– Rezhym dostupu: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/12505/1/Kuznecova_123-126.pdf
4. Marco Snoek, Anja Swennen & Marcel van der Klink (2011): The quality of teacher educators in the European policy debate: actions and measures to improve the professionalism of teacher educators, Professional Development in Education, 37:5, 651-664 s. [Elektronnyj resurs].– Rezhym dostupu: <https://dspace.ou.nl/bitstream/1820/4412/6/Snoek%20Swennen%20Van%20der%20Klink%202011.pdf> doi.org/10.1080/19415257.2011.616095.
5. Osvita v Bolgariji. [Education in Bulgaria] [Elektronnyj resurs].– Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_%D0%B2_%D0%91%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%96%D1%97
6. Tadejeva M. Suchasni dosvid inshomovnoi shkilnoi osvity v Bolharii [Modern experience of foreign language school teaching in Bulgaria]. Naukovi zapysky/ M Tadejeva – Seriiia : Pedahohika. – 2010. №3.
7. Tadejeva M. Suchasni tendenciji rozvytku shkilnoji inshomovnoji osvity v krajinakh – chlenakh rady Jevropy (porivnjajlnyj analiz) [Contemporary trends in the development of school foreign education in the member countries of the Council of Europe (comparative analysis)], extended abstract of Doctor’s thesis spec.13.00.01 “Zaghaljna pedagoghika ta istorija pedagoghiky” / M Tadejeva –Lughansjk, 2011, 40 s.

Одержано статтю: 5.02.2018

Прийнято до друку: 20.02.2018

УДК: 37.014.5 : 37.013.42 : 369.223.41/.46+
159.922.73(477)“XIX”
DOI: 10.15330/esu.12.30-36

Людмила Романовська,

доктор педагогічних наук, професор,

Хмельницького національного університету
(Хмельницький, Україна)

Liudmyla Romanovska

Doctor of pedagogic sciences, Professor,
Khmelnitsky National University (Khmelnitsky,
Ukraine)

lroman@online.ua

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МАТЕРИНСТВА Й ДИТИНСТВА В УКРАЇНІ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

STATE POLICY IN THE FIELD OF SOCIAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF MATERNITY AND CHILDHOOD IN UKRAINE IN THE FIRST HALF OF THE 20-TH CENTURY

У статті проаналізовано напрями формування та реалізації державної політики у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні у першій половині ХХ ст.

Встановлено, що у першій половині XX ст. в Україні на тлі складного соціально-економічного становища почалося формування державної системи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні: РНК УСРР 6 лютого 1919 р. створив Центральну Раду захисту дітей, а 14 червня 1919 р. – Центральну Раду захисту материнства і дитинства, 23 вересня 1921 р. – ДСІ, 25 вересня 1921 р. – СПОН НКО На ЦРЗД покладалося виконання завдань, що визначали державний курс у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства: забезпечення дитині нормальних умов народження; поліпшення дитячого харчування; боротьба з дитячою смертністю; боротьба з дитячою безпритульністю й бездоглядністю та ін.

Впродовж першої половини XX ст. урядом було видано низку законодавчих постанов, що окреслили напрями державної політики у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства.

Ключові слова: державна політика, материнство, дитинство, Україна.

In the article directions of forming and putting into practice state policy in the field of social and pedagogical support of maternity and childhood in Ukraine in the first half of the 20-th century are analysed. It is stated that in the first half of the 20-th century in Ukraine state policy was formed on the base of difficult social and economic situation in Ukraine, that was determined by the consequences of the long First World War, revolution, intervention of the aggressive nearby states and civil wars, that resulted in the severe losses of population, epidemics, extremely unsatisfactory demographic situation, decline of birth-rate, high level of death rate especially children's ones and to disintegration of infrastructure of health protection.

Under these circumstances the foundation of the state system of social and pedagogical support of maternity and childhood began its existence in Ukraine: RNK of USSR on February, 6, 1919 created Central Board of defence of children, and in June, 14, 1919 – Central Board of defence of maternity and childhood was founded as well. These state bodies had to implement tasks determining a state course in the field of social and pedagogical support of maternity and childhood: providing children with good conditions to be born; improvement of children's food; a overcoming high children's death rate; guarantee the children normal terms of physical, mental and moral development; a fight against children's neglect, prostitution, criminality, vagrancy; custody of problem children; protecting children from violence in families; protection of maternity and women in the period of pregnancy; raising awareness about maternity and childhood.

The outlined tasks determining a state policy in the field of social and pedagogical support of maternity and childhood were declared in the following legislative resolutions (the decree of RNK of USSR from September, 14, 1920 was adopted "On improvement the quality of children's food"; decree of RNK of the USSR "On providing medical establishments, establishments of guard of maternity, schools and child's establishments with food and articles of wide consumption," from February, 8, 1921; declaration of NKO of USSR "On social education" from July, 1, 1920; Decree of RNK of USSR "On children's social inspection" from September, 23, 1921; Resolution of SNK of the USSR from May, 31, 1935 "On abolishing children's homelessness and neglect"; Resolution of SNK of the USSR from January, 23, 1942 "On supervising the children left without parents").

The activity of SPONNKO and DSI in the field of social and pedagogical support of maternity and childhood, that aimed at organizing first aid establishments (distribution centers, canteens and homeless shelters), supporting with individual pedagogical and legal help, creating vacancies of public inspectors of regional, municipal, district levels and others is analysed.

Key words: state policy, motherhood, childhood, Ukraine

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах соціально-економічних і політичних перетворень в Україні загострюється проблема соціально-

педагогічної підтримки материнства й дитинства, пов'язана з соціально-історичним розвитком суспільства.

Сирітство як соціально-педагогічна проблема є однією із найболочіших трагедій суспільства. За офіційними даними, на 1 січня 2016 р. в Україні проживає 73 182 дітей-сиріт (без урахування окупованих територій сходу та Криму), з них лише 20-23 % – сироти, інші – діти, які сироти за живих батьків, діти, позбавлені батьківського піклування [2]. У цьому контексті доцільно розглянути ХХ ст., коли держава взяла курс на соціально-педагогічну підтримку, опіку, захист, що було зумовлено складною економічною ситуацією, великою кількістю безпритульних і бездоглядних дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням соціально-педагогічної підтримки присвячено низку наукових розвідок, а саме: дітей з вадами розвитку (В. Тесленко); батьків дітей з особливими потребами (І. Макаренко); обдарованих дітей (І. Бабенко, О. Бочарова); безробітної молоді (О. Данченко); студентів-сиріт в умовах професійної підготовки у вузі (І. Одногулова); материнства й дитинства в історичному контексті (В.Стинська); дітей і громадських організацій (Н. Заверико, Л. Романовська, Т. Янченко); учнів та учнівської молоді (Т. Алексеєнко, Ю. Жданович); дітей групи ризику (І. Дементьєва, Л.Оліференко, Т. Шульга); людей похилого віку (М. Житинська) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Як засвідчив проведений нами аналіз наукових джерел, на сьогодні відсутні наукові історико-соціально-педагогічні дослідження соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства, що й зумовило вибір теми статті.

Формулювання цілей статті. Мета статті – здійснити аналіз напрямів формування та реалізації державної політики у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні в першій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На початку 20-х рр. ХХ ст. соціально-економічне становище України визначалося наслідками тривалої Першої світової війни, революції, інтервенції агресивних сусідніх держав і громадянської війни, які призвели до великих втрат населення, поширення епідемій, вкрай незадовільної демографічної ситуації, зниження народжуваності, високого рівня смертності, особливо дитячої і розвалу інфраструктури охорони здоров'я.

У таких складних умовах почалося створення державної системи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні. РНК УСРР (далі – РНК УСРР) 6 лютого 1919 р. створив Центральну Раду захисту дітей (далі ЦРЗД), а 14 червня 1919 р. – Центральну Раду захисту материнства і дитинства (далі – ЦРЗМД). На ЦРЗД покладалося виконання завдань, що визначали державний курс у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства: забезпечення дитині нормальних умов народження; поліпшення дитячого харчування; боротьба з дитячою смертністю; гарантія дітям нормальних умов фізичного, розумового і морального розвитку; боротьба з дитячою безпритульністю, проституцією, злочинністю, бродяжництвом; охорона праці малолітніх; опіка над дітьми з вадами розвитку; захист дітей від насильства в сім'ї; охорона материнства та жіночої праці в період вагітності; залучення громадськості щодо підтримки материнства і дитинства [6, с. 35].

Насамперед, державний курс із боротьби з безпритульністю і бездоглядністю передбачав важливі заходи щодо поліпшення харчування дітей. Так, РНК УСРР 14 вересня 1920 р. підписано декрет “Про посилення дитячого харчування”, відповідно

до якого – для дітей віком до 1 року запроваджено особливі продовольчі картки, встановлено додатковий пайок для дітей від 1 до 5 років і видачу додаткової продуктової картки для матері, що годує дитину. 23 вересня 1920 р. ухвалено новий декрет, що доповнював положення попереднього: місцевим радам пропонувалося створити “фонди дитячого харчування”. З коштів державної скарбниці на цю справу виділялося 50 млн. крб. У 1920 р. видано декрет про безкоштовне дитяче харчування та про забезпечення дітей пайком. Згідно з постановою Народного Комісаріату продовольства (далі – НКПД) від 3 листопада 1920 р. вагітні й годувальниці отримували додаткове харчування – борошно, крупу, масло і цукор, а на дитину, крім того, видавалася мануфактура, мило [1, с. 25]. Декретом РНК СРСР “Про забезпечення продуктами харчування і предметами широкого вжитку медичних закладів, установ охорони материнства, шкіл і дитячих закладів”, підписаним 8 лютого 1921 р., уряд зобов’язував НКПД щомісячно виділяти на місцях, в губерніях і повітах з особливих фондів кошти для забезпечення потреб дитячих і лікувальних закладів [3, с. 20 – 21].

Обравши курс на ліквідацію безпритульності й бездоглядності, Народним комісаріатом освіти УРСР 1 липня 1920 р. було видано декларацію про соціальне виховання дітей. Відповідно до декларації, верховним опікуном дитинства стає держава, основним правом дитини – право на соціальне виховання, а неодмінною частиною системи соціального виховання – охорона та підтримка дитинства. Курс на соціальне виховання невдовзі зреалізувався, зокрема: проводилася значна профілактична робота з безпритульністю, що носила чітко виражену соціальну спрямованість і передбачала відкриття великої кількості нових типів дитячих установ: мережу дитячих будинків: відкритих, денних, цілодобових; дитячих містечок, трудових колоній, садочків, закладів для дітей із вадами розвитку тощо.

Наступним аспектом державної політики в окреслений період стало створення 25 вересня 1921 р. Соціально-Правової Охорони Недолітків (далі – СПОН НКО), завдання якої полягало у контролі за дотриманням прав дитини, вживанні всіх практичних заходів для реалізації дитинством власних прав; порушенні перед вищими органами влади питань про розробку законодавчих постанов, що потребує охорона дитинства, боротьби з безпритульністю й бездоглядністю.

Відповідно до окреслених завдань СПОН НКО було утворено цілу мережу первинних установ, до яких належали:

- розподільники, що приймали дітей безпосередньо з вулиці і готували їх до інтернатних установ;
- їдальні та нічліги, метою яких було “підтримати дитину, доки можна буде забрати її до установи (розподільника);
- приймальні пункти, завданням яких було надання тимчасового притулку (до 7 днів) безпритульним дітям та дітям, з якими трапилася біда, до встановлення обставин проблеми. Приймальні пункти скеровували дітей до розподільника або повертали в родину [6, с. 39].

Для боротьби з бездоглядністю СПОН НКО здійснювала також педагогічну підтримку батьків шляхом організації навчання у формі систематичних лекцій, організації майстерень, гуртків, читалень, майданчиків для дітей.

Наступною формою підтримки та охорони прав молодого покоління СПОН НКО був розподіл дітей віком 15 – 16 років, які не завершили навчання, на трудове виховання до селян та кустарів. З останніми уклалися певні угоди, що мали забезпечити нормальні умови життя та навчання підлітків ремесла [4, с. 13].

У складі СПОН НКО діяла комісія для недолітків, до компетенції якої входило: профілактична робота, розгляд справ підлітків-правопорушників та надання юридичної допомоги дітям і дорослим щодо питань захисту прав дітей. Девізом роботи СПОН НКО та її структурних підрозділів, як зазначено в методичному листі “Соціально-правова охорона дитинства та її завдання”, стало наступне: “Засобом боротьби з правопорушенням має бути не кара, не позбавлення волі, а підтримка та допомога недолітку та його перевиховання” [4, с. 18 – 19]. Саме на таких засадах і було побудовано роботу Комісії для недолітків, яку очолював педагог, який разом із лікарем та юристом – членами комісії – розв’язував справи щодо правопорушення підлітків.

Важливе місце в цій роботі посідала індивідуальна педагогічна допомога окремим родинам, яку здійснювала дитяча соціальна інспекція (далі – ДСІ) – орган, до компетенції якого входило облік і юридична допомога дітям. Декрет РНК УРСР “Про дитячу соціальну інспекцію” було підписано 23 вересня 1921 р.

У 30-50 рр. ХХ ст. в УРСР було прийнято ряд постанов, спрямованих на боротьбу з дитячою безпритульністю і бездоглядністю, посиленні відповідальності батьків за виховання і догляд дітей та ін. Зокрема, Постановою СНК СРСР від 31 травня 1935 р. “Про ліквідацію дитячої безпритульності і бездоглядності” було покладено відповідальність за своєчасне влаштування і забезпечення дітей-сиріт (призначення опікунів, направлення в дитячі будинки) на голів відповідних міських і сільських Рад; встановлено кримінальну відповідальність опікунам, що використовували опіку в корисних цілях і не надавали достатнього догляду дітям; надано право органам міліції штрафувати батьків в адміністративному порядку в межах 200 крб. за хуліганство дітей; у випадку неналежного догляду за дитиною, дозволити органам Наркомпроса порушувати питання перед судовими органами про вилучення дитини у батьків і передачу її в дитячий будинок з повною оплатою вартості утримання за рахунок батьків [5, с. 3 – 5].

Постановою СНК СРСР від 23 січня 1942 р. “Про влаштування дітей, що залишилися без батьків” було зобов’язано Раду Народних Комісарів СРСР проводити комплекс заходів з попередження дитячої бездоглядності, а саме: розширити сітку прийомників-розподільників, в які спрямовувати дітей віком до 15 років; після 2-тижневого перебування у прийомнику, у випадку неможливості повернення дітей батькам, спрямовувати дітей до 14 років у відповідні дитячі заклади або на патрунування, дітей старших 14 років – на роботу. Особам, що взяли на виховання (патронат) дітей, видавати через місцеві органи Наркомпроса щомісячну допомогу у розмірі 50 крб. на одну дитину.

З метою виконання окресленої постанови, 14 квітня 1943 р. було затверджено Положення про комісії щодо влаштування дітей, що залишилися без батьків. Завданням Комісій було влаштування дітей, що залишилися без батьків, попередження дитячої бездоглядності і безпритульності, охорона прав неповнолітніх, працевлаштування підлітків. Задля виконання поставленої цілі, Комісії: розробляли заходи з попередження і боротьби з дитячою бездоглядністю і безпритульністю в містах і селах і здійснювали контроль за їх виконанням; об’єднували і узгоджували діяльність органів народної освіти, охорони здоров’я і суспільних організацій по влаштуванню дітей, що залишилися без батьків і потребували допомоги; організували роз’яснювальну роботу серед населення щодо попередження дитячої бездоглядності і безпритульності і охорони прав неповнолітніх; сприяли дитячим будинкам у здійсненні трудового виховання і професійного навчання дітей і в

забезпеченні їх випускників необхідними умовами життя; контролювали своєчасне постачанням дитячих закладів продуктами харчування, стежили за медико-санітарним станом будинків і медичним обслуговуванням дітей та ін. [6, с. 54 – 55].

З метою залучення широкої громадськості до справи влаштування дітей, що залишилися без батьків, втратили з ними зв'язок, а також опинилися в несприятливих умовах, органами народної освіти було організовано громадську інспекцію з охорони дитинства та затверджено 23 лютого 1943 р. Положення про громадського інспектора з охорони дитинства. Відповідно до даного документу, на громадську інспекцію покладалися завдання щодо надання допомоги відділам народної освіти всіх рівнів у справі патрунування, опіки, підтримки, усиновлення, працевлаштування дітей і підлітків.

На громадського інспектора покладалися такі завдання:

- сприяти у виявленні безпритульних і бездоглядних дітей на вулиці і спрямовувати їх в дитячі заклади;
- обстежувати умови життя дітей, що залишилися без нагляду і потребують допомоги;
- перевіряти становище сімей, що беруть дитину на виховання;
- організовувати боротьбу з антисуспільними проявами дітей і підлітків у громадських місцях;
- приймати заходи щодо припинення шкідливого впливу на дітей дорослих;
- знайомитися з роботою дитячих кімнат при органах міліції і сприяти їхній роботі;
- проводити агітаційно-масову роботу серед населення з питань виховання дітей(доповіді на місцях роботи).

Особливу увагу інспектор приділяв боротьбі з порушеннями законів, постанов, що захищають права та інтереси дітей.

Для виконання обов'язків, покладених на відділи народної освіти щодо влаштування дітей, що залишилися без батьків, і захисту особистих і майнових прав неповнолітніх було відкрито посаду інспекторів охорони дитинства обласного, міського та районного рівня. Відповідно до Положення про інспектора охорони дитинства відділу народної освіти, затвердженого 8 березня 1946 р., основними вимогами до кандидата на окреслене місце роботи була педагогічна освіта не нижча середньої, стаж педагогічної роботи не менше трьох років, із них один рік роботи у сфері охорони дитинства.

На інспектора обласного відділу покладалися наступні завдання:

- викликати для бесіди і пояснення громадян, якщо цього потребують інтереси неповнолітніх;
- робити запити в установах та осіб для збору даних, що необхідні для захисту прав та інтересів дітей та підлітків;
- давати доручення з питань охорони прав неповнолітніх громадським інспекторам з охорони дитинства;
- обстежувати становище дітей та підлітків в сім'ї, де вони проживають, якщо є дані про порушення їх прав або необхідність у наданні їм допомоги [6, с. 54 – 55].

Таким чином, у першій половині ХХ ст. в Україні державна політика у сфері соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства полягала у боротьбі з безпритульністю й бездоглядністю шляхом створення ЦРЗД, ЦРЗМД, СПОННКО, ДСІ, організації мережі первинних установ (розподільники, їдальні та нічліги, приймальні пункти), прийнятті заходів щодо поліпшення харчування дітей, вагітних

та матерів, надання індивідуальної педагогічної та юридичної допомоги, відкритті посад громадської інспекції з охорони дитинства й інспекторів охорони дитинства обласного, міського та районного рівня, оновленні нормативно-правової бази та ін.

Література

1. Беліцька Є. П'ятнадцять років охорони материнства та дитинства на Україні. Київ, 1936. С. 25.
2. В Україні – понад 73 тисячі дітей-сиріт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html>
3. Пащенко В. Ленінське піклування про охорону здоров'я дітей та підлітків. *Радянська школа*. 1969. № 11. С. 19–20.
4. Соціально-правова охорона дитинства та її завдання : методичний лист. Харків, 1930. С. 13–17.
5. Справочник по вопросам охраны детства. Изд. 2, доп. М., 1951. Справочник по вопросам охраны детства. Изд. 2, доп. М., 1951. С. 3 – 5
6. Стинська В. Соціально-педагогічна підтримка материнства й дитинства в Україні (XX – початок XXI ст.) : монографія. Івано-Франківськ, 2018. 320 с.

References

1. Bielitska Ye. Piatnadtsiat rokiv okhorony materynstva ta dytynstva na Ukraini. Kyiv, 1936. S. 25.
2. V Ukraini – ponad 73 tysiachi ditei-syrit [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://health.unian.ua/country/1318291-v-ukrajini-ponad-73-tisyachi-ditey-sirit.html>
3. Pashchenko V. Leninske pikluvannya pro okhoronu zdorovia ditei ta pidlitkiv. *Radianska shkola*. 1969. № 11. S. 19–20.
4. Sotsiialno-pravova okhorona dytynstva ta yii zavdannya : metodychnyi lyst. Kharkiv, 1930. S. 13–17.
5. Spravochnyk po voprosam okhrany detstva. Yzd. 2, dop. M., 1951. Spravochnyk po voprosam okhrany detstva. Yzd. 2, dop. M., 1951. S. 3 – 5
6. Stynska V. Sotsialno-pedahohichna pidtrymka materynstva y dytynstva v Ukraini (KhKh – pochatok KhKhI st.) : monohrafiia. Ivano-Frankivsk, 2018. 320 s.

Одержано статтю: 3.05.2018

Прийнято до друку: 17.05.2018

УДК 37: 355.1 – 058.862 '364':347.633

DOI: 10.15330/esu.12.36-41

Мар'яна Шуп'яна,

аспірант ДВНЗ “Прикарпатський
Національний університет імені Василя
Стефаника” (м. Івано-Франківськ, Україна)

Mariana Shupiana

post-graduate student Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
mariana020193@gmail.com

ГАЗЬКА КОНВЕНЦІЯ: УСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМЦЯМИ ДІТЕЙ, ЯКІ Є ГРОМАДЯНАМИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ТА ПЕРСПЕКТИВАХ

THE HAGUE CONVENTION: ADOPTION OF CHILDREN WHO ARE THE CITIZENS OF UKRAINE BY FOREIGNERS, REALITIES AND PROSPECTS

У статті визначено права дитини на сімейне виховання, які порушені в умовах збройного конфлікту, внаслідок якого підвищився ризик зростання сирітства; розглядається проблема усиновлення іноземцями дітей, які являються громадянами України; обґрунтовано плюси та мінуси такого усиновлення; проаналізовано Гаазьку Конвенцію “Про захист дітей та співробітництво з питань міждержавного усиновлення”, як альтернативу вирішення нагальних питань щодо дітей-сиріт; окреслено основні її цілі та перспективи для дітей означеної категорії.

Ключові слова: *антитерористична операція (АТО), внутрішньо переміщені особи (ВПО), права дитини, виховання, сирітство, усиновлення, Конвенція “Про права дитини”,*